

ЕТИКА И МОРАЛ

Етика је филозофска дисциплина (наука) о моралу која проучава смисао и циљеве моралних норми, основне критеријуме за морално вредновање, као и уопште заснованост и извор морала. Етика прије свега припада филозофији која проучава човјеково понашање које је прихваћено под одређеним моралним стандардом. Она је нормативна наука, а норме одлучују о специфичном карактеру етике и тако је разликују од других наука.

Морал је скуп неписаних правила и обичаја који утврђују међуљудске односе и просуђују шта је добро, а шта зло. Он је у некој средини објективан и налази се у облику друштвене свијести, система обичаја, навика, норми. Настао је као захтјев друштва за одређеним понашањем, односно, принципима који одређују какво понашање треба да буде. Релативан је и није исти у свим друштвеним групама и историјским периодима. Морал је по много чему сличан закону, међутим, за разлику од закона он нема политичких нити економских санкција, већ се ослања на свијест појединца и друштва, а као санкције за неморално понашање могу се јавити грижа савјести, прекор или бојкот околине. Тајна термина етика крије се у корјену грчке ријечи *ethos*, која значи: обичај, боравиште, завичај, карактер, ћуд, понашање, владање. У савременом свијету нарочито су истакнута значења, обичај, карактер и понашање. Праксу људског понашања - а касније и науку о понашању - стари Грци називали су *ethike tehne*. Временом се та синтагма се скратила изостављањем ријечи *tehne* (вјештина, знање, знаност) па је остала само ријеч *ethike*. Паралелно с тим процесом је настала и скраћеница *ta ethica*. Сличним поступком настала је

већина термина за поједине науке, као што су: логика, математика, педагогика, музика, физика, метафизика итд. Данас се у међународном моралном жаргону само понашање зове етос, а наука о понашању – етика. Са истог корјенског и семантичког поља настали су термини етичар (моралист), који се односи на стручњака у вези с моралношћу, и етичност (моралност), под којом се подразумијевају двије ствари: а) морални квалитет чина или поступка неког човјека и б) стварно морално стање појединаца, група или друштва у цјелини.

Етика дакле стоји на страни идеалног и пожељног (Ја, овакав какав јесам, с тугом поздрављам мој ја какав би требао бити). У поље фенолошке сличности може се убројати и термин етнологија. Он не припада истом коријену, него долази

од грчке ријечи *ethnos* (народ, народност) и упућује на компаративну науку о народима, њиховим обичајима и култури (етнографија), као и уопште о поријеклу и ширењу људског рода. Има везе с етиком утолико што етос није само индивидуални феномен, него припада свим народима и друштвеним заједницама.

Етика је неоспорно интернационална ријеч и појам. Међутим, уз овај појам на међународном плану појавио се готово једнакозначни термин - морал. Он је преузет из латинског језика од именице *mos* (ген. *moris*), која има потпуно исто значење као и хеленски етос (обичај, понашање, владање...). У оргиналном језику најчешће се употребљава у плуралном облику (*mores*) или у некој придјевској вези - *doctrina (scientia) moralis*. За означавање превасходно унутрашњих душевних вољних својстава или нарави у литератури XIX вијека задуго је био у употреби термин наравственост, овамо доспио с руског говорног подручја (нрави - обичаји). Код Срба и код Хрвата за моралност постоји термин честитост настао на основу старословенског коријена чест са значењем част. У руском и чешком језику чест значи управо част, како је било и у старославенском. Слично је и на пољском језику гдје је *czeszć* значи такође част. Наш народ и неки други словенски народи, дакле, поистовјећују етику и морал са чашћу и достојанством људске особе, а то у ствари и јесте савремени начин гледања на морал.

Етика и морал етимолошки и семантички значе исто, па се из те њихове примарне истовјетности најчешће употребљавају као синоними. Међутим, њихова широка интернационална употреба довела је до „ривалства“ међу овим терминима, односно придавања различитих значења етици и моралу. На тај начин су се појавиле неке секундарне разлике међу називима етика и морал, које су прихваћене од бројних теоретичара и практичара с овог подручја. Етика је стасала на хеленском говорном подручју превасходно и на узвишеном мјесту у филозофији Сократа, Платона и Аристотела. За њих главни критеријум умовања и вредновања бијаше разум. Стога је њихова етика заправо грана филозофије, односно филозофска етика, утемељена превасходно на разлозима разума. Хеленска етика ријетко тражи ослонац у религиозном дискурсу, премда га уважава. Могли бисмо закључити да је њихова етика свјетовна и рационалистичка, више теоријска него практична. Термин и појам морала је плод римске културе афирмисан у вријеме прихватања хришћанства. Латински хришћански моралисти су уз разум као потпуно ваљан критеријум моралности, за своје етичко упориште узели и објаву Божију, односно вјеру. Извор етике су тражили не само у људском разуму, већ и у вољи Бога, који је апсолутно Добро. Поред филозофске етике они су његовали и теолошку етику или морал. Узимали су у обзир и метафизичка начела у њиховој религиозној димензији. Временом се етици све више придаје значење свјетовне и рационалне дисциплине, а моралу све више значење вјерске или религиозне науке. На крају овог разматрања, још једном подвлачимо да етика и морал суштински значе једно те исто. Под терминима етичност, односно моралност обично се подразумева а) обичајност, али и квалитет чина или поступака појединог човјека и б) стварно морално стање појединаца, група или друштва у цјелини.